

EKONOMİK KALKINMADA ÖZEL TEŞEBBÜS (*)

W. S. GAUD

Çeviren :
Doç. Dr. Akar ÖÇAL

«Ekonomik kalkınmada özel teşebbüs». Benden huzurunuzda açıklanması istenilen konu, işte budur. Bu konu, bizi, ilk bakışta, iki önemli soru ile karşı karşıya getirmektedir.

Bunlarda birincisi şudur : Özel teşebbüsün ekonomik kalkınmada herhangi bir rolü var mıdır? Bu soru, ekonomik kalkınmayı bir hükümet ve resmî yardım işi olarak telâkki eden politikacılar ve ilim adamları tarafından, hem gelişmiş ve hem de kalkınma yolundaki ülkeler bakımından ortaya atılmış bulunmaktadır.

İkinci soru ise şundan ibarettir : Özel teşebbüs kalkınma yolundaki ülkelerde orta ya da uzun devrede bir istikbal vaatmekte midir? Bu soruyu ise, iş adamları, özellikle Lâtin Amerika'da yeni gelişen olaylarla ilgili olarak ortaya atmışlardır.

EKONOMİK KALKINMADA ÖZEL TEŞEBBÜS

Özel teşebbüsün ekonomik kalkınmada herhangi bir rolü var mıdır? Ben, özel teşebbüsün ekonomik kalkınmada rolü olduğuna inanmıyorum. Özel teşebbüs resmî yardımın yerini alacak bir unsur değil fakat bir zarurî unsur durumundadır (özel teşebbüs iki sebepten zarurîdir : İlk olarak, kalkınmanın sebep olduğu savaş o

(*) *L'entreprise privée dans le développement économique*, SFI yayını, New-York 1971 (Amerikan Sevk ve İdare Derneğinde New-York'ta düzenlenen yıllık milletlerarası finansman konferansında, Milletlerarası Finansman Kurumu'nun (SFI) başkan yardımcısı olan W.S. GAUD tarafından 24 Şubat 1971 günü yapılan konuşmayı kapsamaktadır).

kadar geniş alanı kaplar ki, kalkınmanın gerçekleştirilmesi için, menşei özel sektör ya da kamu sektörü olsun, çok paraya ihtiyaç duyulur; ikinci olarak da, özel işletme ve özel teşebbüs, kalkınmakta olan ülkelerin âcilen ihtiyacı olduğu birçok şeyleri gayet güzel bir şekilde gerçekleştirebilir ve gerçekleştirmiştir de).

Özel teşebbüsün kalkınmaya geniş çapta katılabileceğine ilişkin kanaatım, bu soruyu ortaya atanların göremedikleri bazı önemli gerçeklere dayanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, 1968'de, kalkınmanın finansmanı konusunda bir krizin söz konusu olduğu sonucuna ulaşmıştı. Bu teşkilâta göre, gelişmiş ülkelerden kalkınma yolundaki ülkelere yapılan resmî yardımlarda bir azalma müşahade edilmekteydi. Yeniden yapılan yatırım (apport) miktarındaki azalma ise gayet bârizdi.

Daha sonra cereyan eden olaylar, bu düşünceyi genellikle doğrulamıştı. 1968 ve 1969 yıllarında gelişmiş ülkelerden kalkınma yolundaki ülkelere aktarılan malî kaynakların toplam miktarına bakılırsa, resmî fonlar, 1960 yılı ortasında gerçekleştirilen artışa nazaran, daha az oranda bir yükselme kaydetmişti. Öte yandan, gelişmiş ülkelerden kalkınma yolundaki ülkelere 1969 yılında özel sektöre yapılan yatırımlar, direkt yatırımlar, hisse senetlerine ve tahvillere yapılan yatırımlar (investissement de portefeuille), uzun vadeli öteki krediler (prêts) ve özel ihracat kredileri dahil, 6,3 milyar dolara ulaşmıştı. Bu rakam, 1966 ve 1967 yıllarında gerçekleştirilenlerden 1/3 oranında bir fazlalığı ve geçmiş on yılın ilk beş senesi boyunca erişilen miktarın iki katına yakın bir artışı ifade etmektedir.

Bu yabancı sermayelerin nerelere gittiklerini daha yakından inceleyebilmek için, burada bir parça durmak uygun olacaktır. Sermayelerin bir kısmı petrol sanayiine yatırılmış olup, kalkınma yolundaki ülkelerdeki yabancı özel yatırımların % 40 ını teşkil etmektedir. Öteki yatırımlar ise Afrika, Orta Doğu ve Asya'daki istihraç sanayiine, özellikle bakır sanayiine yapılmıştır. Meselâ 400 milyon dolarlık bir proje olan Yeni Gine'deki Bougainville madeni, bugün için, kalkınma yolundaki ülkelerdeki yeni özel yabancı yatırımlarının muhtemelen en önemlisini teşkil etmektedir. Bundan başka, ilginç önemli projeler olarak, Lâtin Amerika, Antiller ve Afrika'daki boksit projesi ile Antiller ve Asya'daki nikel madenleri ve nihayet Afrika'daki uranyum projesi de zikredilebilir.

Yabancı sermaye, aşağıda Lâtin Amerika'dan alınan örneklerinde de görüldüğü gibi, transformasyon sanayiine (yani kimyasal maddeler, petro-kimya ürünleri, otomobil, sentetik elyaf, çelik ve kâğıt sanayiileri gibi büyük yatırımları gerektiren sanayi kolları) de yönelmiştir. Yabancı sermayenin, ithalât maddelerinin yerini tutacak maddelerin istihsalini gerçekleştiren sanayi kolları gibi nispeten daha az önem taşıyan sanayi branşlarına aktığı da müşahade edilmektedir (meselâ Afrika'da tekstil fabrikaları, Afrika ve Asya'da lâstik fabrikaları, Lâtin Amerika, Orta Doğu, Asya ve Uzak Şark'ta gübre istihsaline ilişkin projeler bu arada sayılabilir).

Bu misaller bende şu kanaati uyandırmaktadır ki, özel teşebbüsün kalkınmada bir rolü vardır. Fakat bu misaller, özel yatırımların kendilerine sunulan imkânlardan gereği gibi yararlandıkları konusunda beni ikna etmiş değildirler.

Bunun sebebi, yukarıda yaptığım sıralama ne kadar etkileyici olursa olsun, net direkt yatırımların (kredi-furnissör şeklinde getirilen sermayeler şimdilik hariç olmak üzere), bahsetmiş olduğum 6,3 milyar doların yarısından daha az bir miktarını teşkil etmekte ve 1969'da 200 milyon dolarlık bir düşme göstermekte olmasıdır. Şurası şüphesizdir ki, kalkınma yolundaki ülkelere yapılan direkt özel yatırımlar, son 15 yılda büyük çapta artmamıştır.

Bununla beraber ihtiyaç vardır ve bu ihtiyaç gittikçe de artmaktadır. Üstelik, biraz önce de söylemiş olduğum gibi, özel teşebbüs ve işletmenin kalkınmaya yapabileceği katkı, gerçekten önemlidir.

Eski Kanada Başbakanı Sayın Lester Pearson tarafından yönetilen komisyonca 1969'da hazırlanan ve yirmi yıldan fazla bir süre için kalkınmaya yardımcı olunmasını öngören raporda, bu konuda açıkça şöyle denilmektedir :

«Özel sermayenin ekonomik kalkınmaya yapacağı katkı müna-kaşa götürmez. Özel sermaye, işletme metodları ve gerekli teknik bilgi sınaî işletmelere genellikle birlikte getirildiği ve sermayenin karşı karşıya bulunduğu tehlikeler sebebiyle bu sermayelerin kullanılmasındaki rantabilite ile bizzat ilgilenildiği için, devlet yardımlarından daha tesirli olabilecektir».

Şuna eminim ki, içimizden hiçbirinin bunda şüphesi yoktur.

KALKINMA YOLUNDAKİ ÜLKELERDE ÖZEL TEŞEBBÜSÜN GELECEĞİ

Açıklamalarımın başında ortaya koyduğum ikinci soruya, yani özel teşebbüsün kalkınma yolundaki ülkelerde orta ya da uzun devrede bir istikbal vaadedip etmediği sorusuna gelince; şuna bir defa daha inanıyorum ki, özel teşebbüs, kalkınma yolundaki ülkelerde orta ya da uzun devrede bir istikbal vaadetmektedir. Kanaatım başka bir sebebe dayanmaktadır (bu da Amerika Birleşik Devletlerindeki ve başka ülkelerdeki iş adamlarının, sınaî devrimden beri iş hayatındaki gelişmenin temelini teşkil eden hal ve şartlara uyma yeteneğine hâlâ sahip bulunmalarındır).

Niçin hal ve şartlardaki değişimleri öne sürüyorum? Çünkü bir asırdanberi (daha doğrusu 30 yıldır), dünya artık özel teşebbüs için bir altın madeni olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinin ilk koloni olarak bağımsızlığa kavuşmasından, özellikle İkinci Dünya Harbinden sonra, birçok yeni bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Fakat çok az sayıda kimse, iki asır önce Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, yeni ve kalkınma yolundaki ülkelerin, milli egemenliklerini kazandıkları zaman, çaba göstermek, kendilerini kabul ettirmek, yeni fikirleri tatbik mevkiine koymak ve kendi sorunlarına bünyelerine uygun çözüm şekilleri bulmak şeklinde ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılayabileceklerine inanmıştı.

Dünyamızın gerçekleri 1970 yılında işte bu merkezdedir. Söz konusu ülkeler, endüstrileşmiş ülkelere bağlı oldukları seneleri bir bakıma suçlamaktadırlar. Bugün, bu ülkeler, gerçek ya da görünüşte olsun, bütün yeni sömürgecilik baskılarından kurtulmanın yollarını aramakta, bu tutum ise bazılarını, yabancı yatırımların bazı şekillerinden kuşkulandırmaktadır.

Bununla beraber bu durum, yabancı yatırım ve özel teşebbüslerin, kalkınma yolundaki ülkeler bakımından, hiçbir şekilde istikbal vaadetmemekte olduğu anlamına gelmez. Bunun aksine olarak, az gelişmiş tarafsız ülkeler (tiers monde), mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde kalkınmak istemektedirler (şüphesiz kalkınmak mecburiyetindedirler de). Bu ülkeler kalkınmayı gerçekleştirmek zorunda iseler de, sanayilerini yaratmak ve geliştirmek gayreti kamu sektörüne bırakılmamalıdır. Söz konusu ülkelerin hükümetleri, öteki temel çabaların ortaya çıkardığı yükü, şimdiden yüklen-

miş bulunmaktadırlar. Kalkınma gayretinde olan bir ülke, özel teşebbüsü artık tanımamazlık edemez.

Kalkınma yolundaki bazı ülkeler bunu kavramışlar ve binnetice durumlarını tespit etmişlerdir. Bazı az gelişmiş tarafsız ülkelerde, yatırımlara karşı olmayan, aksine bunlara taraftar bir hava yaratılmıştır. Üstelik, ülkelerin çok azı, bütün yabancı yatırımlara ısrarla karşı durmaktadır.

Size iki misal vermek isterim.

Önce Hindistan'ı ele alacağım. Bu ülkedeki başlıca bankalardan 14'ü, geçen temmuzda millileştirilmiştir, fakat yabancı bankalara ilişilmemiştir. Neden? Çünkü, Hindistan Hükümetince de ifade edildiği gibi, yabancı bankalar, mahalli bankaların muktedir olmadıkları hususları, meselâ dış ticaretin ve turizmin geliştirilmesine ve kalkınmanın gerçekleşmesi için gerekli olan milletlerarası fonların birikmesine, katkıda bulunabilmektedir. Bundan ayrı olarak, istihlâk maddeleri sanayiindeki yabancı yatırımlar bugün için Hindistan Hükümetince geniş ölçüde bertaraf edilmiş olmasına rağmen, mekanik konstrüksiyon, cam, kimyasal maddeler, kâğıt sanayii gibi istihsal kollarında yabancı sermayenin kullanılmasına devam edilmektedir.

İkinci olarak Lâtin Amerikayı zikredeceğim. Henüz imzalanmış olan Ant Andlaşması bazı yabancı yatırımlara ilişkin hükümleri kapsamaktadır. Andlaşma ile getirilen sınırlamalar, hiç şüphesiz, yabancı yatırımı cesaretsizliğe düşürecek ve engelleyecektir. Fakat Andlaşma asla yabancı yatırımları tamamiyle uzaklaştırmak amacını gütmemekte ve böyle bir sonuç doğurması ihtimali de pek az mevcut bulunmaktadır.

Ant Andlaşmasının amaçlarını ve imzalanmasındaki sebepleri, Peru Plânlama Enstitüsü Başkanı General Marco del Pont'un yeni bir bildirisinde açıkca görmek mümkündür. Gerçekten, Enstitü başkanı, «yabancı özel yatırımların millî çabalar bakımından ifade ettiği önemi açıkca belirtirken», millî programlar ile yabancı yatırımların koordine edilmesi gerektiğini açıkca belirtmiş bulunmaktadır.

«Yabancı özel yatırımların millî çabalar bakımından ifade ettiği önem». Konunun can alıcı noktası ise burasıdır. Bazı istisnalar bir yana bırakılırsa, yabancı yatırımların ürktüğü ülkelerin hü-

kümetleri, bu yatırımlara son vermek ya da onların ümidini kırmak için değil ve fakat onların kendi kalkınma programları ile daha yakından ilgilenmelerini sağlamak bakımından imkân aramaktadırlar. Bu hükümetler, yabancı sermayelerin kendileri için önemli olan sahalara yatırılmasını ve ayrıca ekonomilerinin ve kalkınmasının kontrolünün kendi ellerinde bulunmasını istemektedirler.

Bu durum kimseyi şaşırtmamalı ve telâşa düşürmemelidir. Şunu kabul etmek zorundayız ki, kalkınma yolunda olan birçok ülkede, ekonomik bağımsızlığın telâkki şekli ile yabancı sermaye ihtiyacı çatışma halindedir. Bu ülkelerden, yabancı yatırımı, sadece yabancı yatırımın menfaattar olmasını sağlamak için kabul etmelerini isteyemeyiz.

DAVRANIŞLARDA DEĞİŞİKLİK ZARURETİ

Birçok yabancı yatırım, kuzu ile arslan arasında yapılan bir pazarlık ihtibası uyandırmaktadır. Bu durum bazı ülkeler, bazı yatırımlar ve bazı yatırımcılar bakımından gerçekten doğrudur. Fakat bu intiba gerekli yabancı yatırımları frenledikçe, yatırımları, gerçek ya da hayalî olsun, bu intibadan kurtarmanın çarelerini bulmak icabeder.

Bunun için davranışları değiştirmek (sadece yatırımların içinde gerçekleştiği havayı değil aynı zamanda politik havayı ve beşerî münasebetlerdeki tutumu da değiştirmek) gerekir. Kalkınma yolundaki ülkelerde mevcut güçleri, her ne kadar metotlarını ve politikalarını tasdik etmek anlamını işaret etmezse de, tanımak durumundayız. Özel teşebbüs ve yatırımların, hem kendileri ve hem de yabancı yatırımcılar bakımından çok yararlı olabileceğini isbat suretiyle, onlarla bir menfaat birliği tesis etmeğe mecburuz.

Politik havadaki ve yatırımların gerçekleştiği şartlardaki bu değişiklik, ancak tedricen ortaya çıkabilir. Öyleyse bu arada ne yapmak gerekecektir?

Genel olarak takip edilecek en iyi yol, bütün yatırımlara aklı hâkim kılarak ve yatırımın kalkınma amaçlarıyla ve ev sahibi ülke tarafından tesis edilen imtiyazlarla bağdaşabilirliğinden emin olarak, olayları takip etmekten ibarettir. Özellikle sermaye ihracatçısı ülkelerin yatırımcıları, ortak teşebbüsler yönünden, öteki yatırımcılarla daha sıkı bir şekilde işbirliği yapmayı düşünmelidirler.

Nihayet, sevk ve idareye ve yönetime katılmaya, istihdam sorununa, teknik mesuliyet ve sevk ve idare seviyesinde mahalli personel yetiştirilmesine daha fazla önem atfetmek uygun olacaktır.

Yabancı yatırımcılar, bundan ayrı olarak, bir başka imkândan daha yararlanırlar. Hal ve şartlar elverdiği takdirde, bunlar, kendilerine öteki ülkelerde iş ortağı arayabilirler. Onlar, ayrıca, mahallî ortaklarla bir kurum ya da bir milletlerarası konsorsium kurabilirler.

Daha öteye de gitmek ve ortak olarak muhtemelen bir milletlerarası teşekkülü seçmek mümkündür. Yabancı yatırımcılar ve özel teşebbüs çok taraflı (multilatéral) bir nitelik arzettikçe, bunların kalkınma yolundaki ülkelere daha kolaylıkla kabul edilebileceklerini düşünmüyor musunuz?

MİLLETLERARASI FİNANSMAN KURUMU

Bu vesile ile, aşağı yukarı 15 yıldan beri çok taraflı yabancı yatırımlar sahasında faaliyet gösteren Milletlerarası Finansman Kurumu'ndan (SFI) bahsetmek yerinde olacaktır. SFI, 1956'da, Dünya Bankasının faaliyet sahasını özel işletme alanına teşmil etmek amacıyla kurulmuş olup, taahhütlerimizin toplamı 496 milyon dolara erişmiş bulunmaktadır. Toplam olarak 43 kalkınma yolundaki ülkede kurulu 154 işletmede iştirakimiz vardır.

Bizim dışımızdakiler bu işletmelere 2.157 milyon dolar tutarında bir yatırım yapmış ve bu suretle yatırılan miktar 2.653 milyon dolara yükselmiştir. Başka bir ifade ile, SFI tarafından yatırılan bir dolar için ötekiler 4 dolar temin etmişlerdir.

Bundan başka, 145,6 milyon dolar tutan yatırımlarımızdan bazılarını öteki yatırımcılara devretmiş bulunuyoruz.

İlk önce trasformasyon sanayiine yatırımda bulunduk. Bunun arkasından da turizme, kamu hizmetlerine, madenlere, konserve sanayiine ve tarımla ilgili projelere yatırım yaptık.

SFI, üstelik, 19 ülkede faaliyet gösteren 23 kalkınma finansman kurumuna ve öteki finansman teşekküllerine, faaliyet sahası bütün Lâtin Amerika'yı kapsayan ve Amerika Birleşik Devletlerinin 53 kurumunun da ortakları arasında bulunduğu ADELA'ya, toplam 52,7 milyon dolar yatırmış bulunmaktadır.

SFI'NİN ÇALIŞMALARI

Şimdi size, SFI'nin çalışmaları hakkında üç misal vereceğim.

İlk olarak Lâtin Amerika'dan bir misal alıyorum. SFI, 1966'da, Kolombiya'da bir sentetik elyaf fabrikası kurulması için 900.000 dolar civarında bir iştirakte bulunmuştur. Bu kuruluşa iştirak eden öteki yatırımcılar ise şunlardır : SFI'nin de ortaklarından biri olduğu iki kolombiyalı kalkınma finansman kurumu, beş kolombiyalı tekstil şirketi ve bir hollandalı elyaf şirketi. Krediler (emprunts) ise Amerikalılararası Kalkınma Bankası ve kısmen de kolombiyalı finansman kurumlarınca sağlanmıştır.

Şirket, 1969'da, azamî kapasiteye ulaşarak çok miktarda elyaf dokuma ve naylon polyester elyaf istihsal etti. Bu sonuç, SFI'yi, istihsalı % 70 oranında arttıracak 10 milyon dolarlık projenin ilk kısmını teşkil eden 1.750.000 dolar tutarında ikinci bir yatırım-bulunmaya götürdü. Fransa'da kurulmuş olan Avrupa Kalkınma Kurumu da, SFI'nin, iştirak ve borç şeklindeki ödemeleri kapsayan bu ikinci taahhüdüne katıldı. 1969'un bu büyüme projesini öteki ortaklarını, aşağı yukarı, ilk yatırıma iştirak edenler teşkil ediyordu.

Öteki misali Asya'dan seçtim. Bir Filipin orman ürünlerini değerlendirme şirketi (société de bois), mahallî piyasada, bir kâğıt ve kâğıt hamuru fabrikasını ortak olmak suretiyle finanse edecek birini arıyordu. Yatırım, mahallî finansman kurumlarının garanti-sinden istifadeyi imkânsız kılacak derecede büyüktü. SFI, a) kendi adına bir miktar hisse senedi satın almayı, b) hisse senetlerinin satımına katılmayı ve c) satışın başarılı olmaması halinde munzam olarak hisse senedi satım almayı kabul etti. Gerçekten hisse senetleri büyük rağbet gördü. SFI, anlaşmadaki şart gerçekleşmediğinden satılamayan hisse senetlerini almak zorunda kalmadığı gibi, talep fazla olduğundan, kendi adına satın almayı kabul ettiği hisse senetlerinden bir kısmını da mahallî küçük yatırımcılara devretti.

Nihayet, SFI'nin çalışmalarının başka bir veçhesini aksettiren bir misal daha veriyorum. 1969'da orijinal bir işe atıldık. Burada, işçiler konseyince işletilen ve yönetilen yugoslav işletmeleri ile batının ticarî işletmeleri arasında işbirliğine imkân veren yugoslav hukukundan yararlanmak söz konusu idi. SFI ve bir grup yugoslav bankası (ki bunlara çok sayıda öteki avusturyalı, ingiliz, hollanda-

lı, fransız, alman, italyan, japon, isviçreli ve amerikan bankaları ortaklıklar), 12 milyon dolar sermayeli Yugoslavya İçin Milletlerarası Yatırım Şirketini kurdular. Şirket yugoslav işletmeleri ile öteki ülkelerin işletmeleri arasında ortak işlerin yapılmasını teşvik amacını gütmektedir.

SFI, 1969'da, tunuslu, amerikalı, fransız, alman, iskandinav, isviçreli, mısırlı, küveytli yatırımcılarla birlikte, Tunus turizminin kalkındırılmasını sağlamak üzere de bir şirket kurmuştur.

Size sunulan broşürler, ana prensiplerimiz ve yaptığımız işler hakkında bilgi vermektedir. Bu konuda şunları açıklamak isterim ki, SFI istisnaî bir müessese olmakla yetinmemekte, kalkınma yolundaki ülkelerde, yabancı yatırım ve özel teşebbüs sahasında faydalı şekilde öncülük etmektedir.

SFI'NİN ORJİNALLİĞİ

SFI, hem yatırımcı ülke ve hem de ev sahibi ülke bakımından kendine hal bazı üstünlükler temin etmektedir.

İlk olarak, SFI, mültinasyonal şirketlerden farklı bir görünüştür. Kurum, adeta, ortakları olan 95 ülkenin kurumudur ve bu sebeple de her şeyini, mevcudiyetini ve çalışmalarındaki doğruluğu, onlara borçludur. SFI, politik amaçlar taşımaz ve hiçbir özel menfaati temsil etmez.

İkinci olarak, SFI'nin ödenmiş bulunan sermayesi yaklaşık olarak 107 milyon dolara yükselmiştir. Kârları ise 62 milyon dolara ulaşmış olup, bunlar yedek akçe olarak ayrılmıştır. Kurum, Dünya Bankasından, taahhüt edilen net sermayesinin, tahvillerinin ve yedek akçelerinin toplamının dört katına yani 428 milyon dolara kadar istikrazda (bugün için % 7,5 olan normal faiz oranı üzerinden) bulunabilir.

Üçüncü olarak, SFI'nin bütün yatırımları kâr amacı ile yapılmakla, fakat aynı zamanda da ev sahibi ülke ekonomisi için yararlı olan projeler seçilmektedir.

Finansman ortakları ile iş ortakları bulabilmemiz, yatırımlarımızın bir kısmını öteki yatırımcılara devrederek sermayemizi yenileyebilmemiz ve bu suretle yeni teşebbüsler bakımından kaynaklarımızı tekrar kazanabilmemiz ve nihayet kalkınma yolundaki ülke-

lerin kârli olmayan işletmelerden hiçbir şekilde yararlanmaları mümkün olmadığı için, yatırım yaptığımız işletmelerin rantabl olması gerekir. Ekonomik rantabilite, SFI'nin her şeyden önce ekonomik kalkınmayı teşvike yönelmış bulunması sebebiyle, temel unsur durumundadır.

Öte yandan, normal olarak bir milyon ile 20 milyon dolar arasında değişen SFI yatırımları, çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Yatırımların büyük bir kısmı sermayeye katılma ve buna ilâveten uzun vadeli borç şeklindedir. Bazı yatırımlar ise, SFI kredisinin zarurî olmadığı durumlarda, sadece sermayeye katılma biçiminde gerçekleşmektedir. Diğer bazıları da bir konversiyon ya da iştirak imkânı bahşeden uzun vadeli borçlardan ibarettir. Nihayet, ender olsa da, sermayenin öteki yatırımcılar tarafından sağlandığı fakat ilgili işletmenin uygun şartlarla öteki finansman kurumlarından istikrazda bulunamadığı hallerde, SFI'nin kayıtsız ve şartsız olarak kredi açtığı da olmaktadır.

SFI'Yİ İLGİNÇ KILAN ŞEY

SFI'nin kredilerindeki iki vasıf, yatırımcılar ve ev sahibi ülke için, özellikle ilginçtir. SFI, ödünç talebinde bulunan, ihtiyacı olduğu talebi başka şekilde temin edememişse, uzun vadeli kredi açabilir. Bundan başka SFI yardımı herhangi bir şeye bağlı değildir. SFI sadece temin ettiği fonların, Dünya Bankası grubunun 15 üye ülkesinden birinde ya da İsviçre'de kullanılmasını istemektedir. Bu fonlar materyal alımında, maliyet bedellerinin döviz ya da millî para olarak karşılanmasında, işletme fonu tesisinde ya da daha başka ve fakat meşrû işlemler için kullanılabilir.

Bir başka karakteristik vasfı daha belirtmek yerinde olacaktır. SFI'nin milletlerarası nitelik taşıyan personeli, seneler boyunca, kalkınma yolundaki ülkelerdeki işlerin gidişi hakkında dikkate değer ölçüde hukukî malî ve teknik konularda bilgi sahibi olmuşlardır. Bütün bu bilgiler (ve SFI aracılığıyla Dünya Bankasından edinilen bilgiler) kalkınma yolundaki ülkelerle endüstrileşmiş ülkelerdeki yatırımcıların emrine âmâde bulunmaktadır.

Bununla beraber, bize müracaat edilmesini beklemiyoruz. İşbirliği için gerekli olan gayreti verebilmek bakımından, ilginç olabilecek projeleri arıyoruz. Bir proje yapmak ve geliştirmek için başkaları ile işbirliği yapmamız ya da bir projenin başlangıcından res-

men kabul edilışine kadar tamamen desteklenmesi teşebbüsüne girişmemiz söz konusu olabilir.

SFI'nin bütün projelere iştiraki, normal olarak, bu projenin maliyetinin % 50 sinin ve herhangi bir işleme katılması da % 25 in altındadır. Biz sevk ve idareye katılmıyoruz ve yatırım yaptığımız işletmelerin idare heyetlerinde temsil edilmiyoruz. Bununla beraber, iştiraklerimizin bulunduğu işletmelerle olan ilişkilerimizi, özellikle, yapacağımız ziyaretler ve işletmelerin idarecileriyle muntazaman gerçekleştireceğimiz görüşmeler sayesinde sürdürüyoruz.

SFI'nin bazı vasıfları endüstrileşmiş ülkelerin yatırımcıları için özel bir menfaat sağlar. Bu bakımdan işbirliğimiz, mevcut sermaye ile rekabet durumu yaratmaz. Gayretimiz, özel sermayeyi harekete geçirmek ve onu tamamlamaktan ibaret olup, yoksa onun yerini almak için değildir. Sermaye ihracatçısı ülkelerin yatırımcıları, SFI'yi, ekseriya, karşılarında, kanunları adetleri ve politik sistemleri kendi ülkelerinkinden farklı olan uzak ülkelerde, faydalı bir ortak olarak bulurlar. SFI, bundan başka, sermayelerin ve buna bağlı menfaatların yurda avdeti bakımından gerekli hükümlerin getirilmesinin ilgili ülkelerin yetkililerince sağlanmasından önce hiçbir şekilde yatırıma tevessül etmemek üstünlüğünü de elde tutmaktadır.

Kalkınma yolundaki ülkeler SFI'yi nasıl telâkki etmektedirler? Bu ülkeler, 95 üye ülkemizin 72 sini temsil etmektedirler (bu da özel teşebbüsün kendileri bakımından büyük önem taşımakta olduğunu göstermektedir. Bundan şunu çıkarmak mümkündür ki, bu ülkeler, tâbir caizse, SFI tarafından gerçekleştirilen bütün yatırımların kısmen de olsa maliki durumundadırlar).

Bundan başka, kalkınma yolundaki ülkeler bizi, tecrübemizden ötürü seçmektedirler. Bu ülkeler, bizim, ancak ev sahibi hükümetin itirazının bulunmadığı işletmelere yatırım yapmakta olduğumuzu bilmektedirler. Onlar şunu da bilmektedirler ki, iştirake karar verilmiş olması, bizce, projenin sıhhatli, müteşebislerin itimada lâayık, projeyi yürüteceklerin ehil ve tecrübeli işletmenin finansman plânının realist, işletme tarafından arzedilecek mal ve hizmetlerin sürüm imkânlarına sahip ve projenin gerçekleştirileceği ülke ekonomisinin yararına olduğuna işarettir.

Başka bir noktaya daha değinmek istiyorum. Kalkınma yolundaki ülkeler, SFI'yi, mahallî sanayiın kalkınmasını teşvik edecek

olan yabancı yatırımının üstünlüklerinden yararlanmak imkânını veren bir teşekkül olarak telâkki etmektedirler. Durum gerçekten bu merkezdedir. Zira SFI'nin iştirak ettiği projeler, sermayeleri ve millî ve yabancı çevreleri, modern teknolojiyi, mahallî işçiliği bir araya getiren, mültinasyonal işlemleri temsil etmektedir.

SFI, her halde, daima öteki ortaklarla işbirliği halinde yatırım yapmakta ve ancak bir mahallî iştirakin öngörülmekte olduğuna emin olduktan sonra işletmelere katılmaktadır. Geniş çapta olmamak şartıyla mahallî hükümetin katılmasına da itiraz etmiyoruz. Bugüne kadar SFI tarafından doğrudan doğruya finanse edilen projelere yatırılan her dolar için SFI'nin iştiraki % 19, yabancı sınaî yatırımcıların % 20, yabancı finansman teşekküllerinin % 17 ve mahallî menfaat gruplarının ise % 44 oranındadır. SFI, ihtiyaç halinde ve faydalı olacağına kanaat getirilmesi durumlarında, mahallî emisyonların ya da kendisine ister hemen ister daha sonra olsun ilgili ülkenin yatırımcılarına hisse senedi arz etmek imkânını sağlayacak öteki taahhütlerin garantisine de katılmaktadır.

Öte yandan, kalkınma yolundaki ülkeler, SFI yatırımlarını, bir ülkeye ya da herhangi bir mültinasyonal şirkete tamamen bağlanmak ihtimalini uzaklaştıran bir vasıta olarak görmektedirler. Mahallî yatırımcılar, bir büyük milletlerarası şirketin bir SFI projesine katıldığını gördükleri zaman, SFI'yi böyle bir şirketle eşit imkânlarla müzakerelere girişmeye muktedir bir ortak olarak görmektedirler; halbuki kendileri yalnız başlarına buna muktedir değildirler. Kısaca, SFI, hem endüstrileşmiş ve hem de kalkınma yolundaki ülkeler için bir «dürüst kurtier» durumundadır.

Sonuç olarak şunu ifade etmek isterim, ki, SFI ve onun çalışmalarının hızla yayılması, açıklamalarımın başında ortaya atmış bulunduğum iki soruya olumlu ve inandırıcı bir cevap teşkil etmektedir. Özel teşebbüsün ekonomik kalkınmada **hissesi** vardır ve bu çeşit teşebbüsler kalkınma yolundaki ülkeler için büyük bir **istikbal vaatmektedirler.**